

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS УЧНІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИSOFT SKILLS DEVELOPMENT TECHNIQUES AMONG STUDENTS
IN UKRAINIAN CLASSES

У статті обґрунтовано актуальність дослідження педагогічних технологій формування soft skills з огляду на те, що на сучасному етапі розвитку освітнього процесу провідними напрямками оновлення змісту освіти є особистісна орієнтація, пріоритет загальнолюдських і національних цінностей та забезпечення ефективності освіти новітніми досягненнями.

Проаналізовано різні підходи до розуміння поняття «soft skills». Розглянуто педагогічні технології формування soft skills в учнів на уроках української мови. Метою статті є характеристика сучасних педагогічних технологій, які використовуються для формування soft skills. Акцентовано увагу на релевантності комунікативної технології як одного з основних механізмів набуття учнями вищезазначених навичок, яка спирається на взаємопов'язане комплексне навчання всіх видів мовної діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма. Зазначено, що дана технологія спрямована на пошук активних методів та форм організації роботи учнів на уроках української мови, втілення так званого «навчання у співпраці», у парах та групах тощо. Зауважено, що комунікативна технологія дозволяє усвідомити та використати на практиці функціональний арсенал мови, зокрема інструментальну, регулятивну, інтерактивну, особистісну, евристичну, образну та репрезентативну функції.

У статті представлено аналіз проєктної технології як методу, основним призначенням якого є формування в учнів soft skills. Відзначено, що дана технологія ґрунтується на основі чотирьох принципів: принцип феєрверка, принцип терезів, принцип рейтингу та принцип успіху.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше розроблено рекомендації щодо використання сучасних технологій формування soft skills на уроках української мови. Проведений аналіз даних дослідження дозволяє зробити висновок, що діяльність педагога щодо формування soft skills учнів лише тоді може вважатися ефективною, якщо повною мірою професійно і творчо в єдиній системі реалізуються різні сучасні технології.

Ключові слова: педагогічна технологія, проєктна діяльність, soft skills, комунікативна технологія, дискусії, диспути.

The article shows the relevance of studying the pedagogical techniques used for the soft skills development considering that nowadays the leading directions of reforming educational sphere are personal orientation, the priority of universal and national values, and ensuring the effectiveness of education by implementing the latest achievements in the field.

It analyzes the different approaches to understanding the concept of "soft skills". It examines the soft skills development techniques among students in Ukrainian classes. The key purpose of the article is to characterize modern pedagogical techniques used for the soft skills development. It focuses on the relevance of communicative technique as one of the main mechanisms for the students to acquire these skills, which is based on the interconnected complex teaching of all types of language activities: listening, speaking, reading and writing. The article points out the fact that this technique is aimed at finding new methods and forms of organizing students' work in Ukrainian classes, implementing the so-called "cooperative learning", learning in pairs and groups, etc. It shows that the communicative technique allows students to understand and use in practice a functional arsenal of language, in particular, instrumental, regulatory, interactive, personal, heuristic, figurative and representative functions.

The article gives a brief analysis of the project technique as a method aimed mainly at developing soft skills among students. It is specified that this technique is based on four principles: the principle of fireworks, the principle of scales, the principle of rating and the principle of success.

The scientific novelty of the obtained results includes the fact that for the first time it has been developed a set of recommendations as of how to use modern techniques in order for students to acquire soft skills in Ukrainian classes. The analysis of the research data proves the point that the work of a teacher in the process of soft skills development among students can be considered effective only if various modern techniques are fully implemented professionally and creatively in a single system.

Key words: pedagogical techniques, project technique, soft skills, communicative technique, discussions, disputes.

УДК 37.014.3:37.091.33:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.7>

Кучинська Л.Ф.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу «Житомирський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської
обласної ради

Харченко Г.І.,

викладач кафедри суспільно-
гуманітарних дисциплін
Комунального закладу «Житомирський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської
обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні темп науково-технічного прогресу такий, що необхідно постійно удосконалювати свої компетенції для того, щоб бути конкурентоспроможним фахівцем на ринку праці. У наш час особливо актуально розвивати трендові навички XXI століття.

Одними з таких навичок, що дозволяють оперувати в соціальній сфері світу, що стрімко розвивається, є soft skills, роль яких не потрібно недооцінювати. Сучасна наука не дає чіткого визначення

терміну «soft skills». Основними ключовими навичками на теперішньому етапі можна вважати мовну компетенцію, уміння грамотно висловлювати свої думки; уміння працювати з цифрами та даними; наукову грамотність; комп'ютерну грамотність; фінансову грамотність; культурну та цивільно-правову грамотність.

Необхідно також відзначити, що для того, щоб успішно функціонувати в нинішньому суспільному середовищі, потрібно володіти такими якостями характеру, як адаптивність, ініціативність, стресостійкість, лідерські якості, соціальна

та культурна поінформованість, а також набуті такі важливі компетенції, як критичне мислення та вміння розв'язувати проблеми, креативність, здатність до комунікації, уміння співпрацювати. Крім володіння основними знаннями, які учні отримують у процесі навчання, необхідні соціальні та когнітивні здібності, що формують школярів як майбутніх спеціалістів у вибраній ними професійній діяльності, а саме: бути пунктуальним, уміти дотримуватися загальноприйнятих норм та правил, конструктивно реагувати на критику, говорити чітко й чемно, точно формулювати й виразно озвучувати власні думки. Ці якості формуються, і вони є проявом упевненості та психологічної стійкості майбутнього фахівця.

Сучасні навички розподіляють на дві групи: *hard skills* («тверді» навички) та *soft skills* («м'які» навички). Дослідники визначають *soft skills* через призму свого сприйняття та сферу наукових інтересів. Однак більшість науковців погоджуються з тим, що «м'які навички» – це особисті якості людини, що дозволяють їй ефективніше та гармонійніше взаємодіяти з іншими людьми [6, с. 102].

Найбільш значною компетенцією є вміння розв'язувати складні завдання. На другому місці за значущістю – критичне мислення, а на третьому – креативність. Відтак уміння працювати в команді, приймати рішення, переконувати, уміння спілкуватися, керувати своїм часом, мотивувати себе та інших. Одним з найбільш ефективних способів формування та розвитку *soft skills* в учнів, що навчаються, є сучасні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню технологій, їх визначенню й ознакам у зарубіжній педагогіці присвячено багато досліджень, зокрема роботи Е. де Боно, Б. Блума, Дж. Брунера, П. Мітчела, К. Річмонда, Т. Сакамото, Р. Томаса та ін.

Окремі аспекти проблеми педагогічних технологій висвітлені в працях українських учених (В. Беспалько, А. Бойко, В. Бондар, Н. Волкова, С. Сисоєва, Т. Дмитренко, В. Кремень, О. Пехота, І. Прокопенко, О. Савченко, О. Сухомлинська, М. Євтух та ін.), а саме: теоретичні, методологічні засади проєктування технологій, організаційно-педагогічні умови впровадження технологій, моделювання змісту технологій та ін.

Мета статті – схарактеризувати сучасні педагогічні технології, які використовуються на уроках української мови для формування *soft skills*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Законом України «Про освіту» серед професійних компетентностей педагогічного працівника є практичні вміння застосування сучасних технологій навчання [1].

У широкому значенні педагогічна технологія – сукупність засобів та методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання та

виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі [4, с. 25]. Педагогічна технологія передбачає відповідне наукове проєктування, коли цілі задаються однозначно, і зберігається можливість об'єктивних поетапних вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів. В інноваційній парадигмі особливої значущості набуває проєктна технологія. Основним призначенням проєктної технології є формування в учнів *soft skills*. Технологія використовує чотири основні принципи: принцип феєрверка, принцип терезів, принцип рейтингу та принцип успіху.

Програма реалізації проєктної діяльності розрахована на учнів 9–11 класів та забезпечує індивідуально-особистісний підхід. Програма включає п'ять взаємопов'язаних розділів, що забезпечують цілісність цілеспрямованого професійного становлення учнів у досягненні життєвого успіху:

- завдання для розвитку мотивації щодо професійного особистісного зростання;
- завдання на самопізнання та управління професійним становленням;
- завдання для розвитку особистісних якостей майбутнього працівника;
- завдання для розвитку ефективної комунікації та мовного етикету;
- оцінка своїх досягнень.

Очікуваний результат проєктної діяльності на уроках української мови – це сформовані в школярів навички XXI століття (рис. 1).

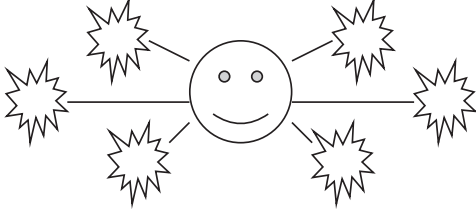
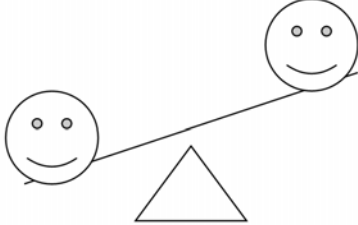

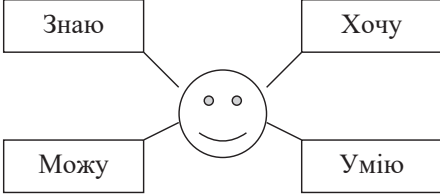
Шкільна освіта сьогодні є найдовшим етапом формального навчання кожної людини і є одним із вирішальних факторів як індивідуального успіху, так і довгострокового розвитку всієї країни [2].

Комунікативна технологія спрямована на пошук активних методів та форм організації роботи учнів на уроках української мови, втілення так званого «навчання у співпраці», у парах та групах та ін. Провідний метод навчання з використанням комунікативної технології – спілкування, навчання в діалозі та полілозі [7]. Комунікативне навчання визначають як «функціонально-смысловий підхід» або «функціональний підхід» до оволодіння новими знаннями, уміннями та навичками.

Формування комунікативної доміанти освіти змінює позицію вчителя: він рівноправний співрозмовник, консультант та помічник учня. Розвивати комунікативні компетентності – означає «розвивати вміння активного слухання та говоріння», навички публічного виступу, переказу, оповідання, уміння дискутувати, відстоювати свою думку, робити висновки та узагальнювати інформацію.

Комунікативна компетентність – це здатність ставити і вирішувати певні типи комунікативних завдань: визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію, враховувати наміри та способи комунікації, бути готовим до зміни відповідної мовної поведінки [5]. Вимоги, що висуваються до

Принципи організації проєктної діяльності на уроках української мови

№ з/п	Принципи	Педагогічний задум
1.	<p>«Принцип феєрверка»: Розкрий себе!</p> 	<p>Усі учні – зірки: близькі та далекі, великі та маленькі, однаково гарні. Кожна зірочка обирає свій шлях польоту: в одних він довгий, а в інших ні. Головне – це хотіти сяяти.</p>
2.	<p>«Принцип терезів»: Знайди себе! Твій вибір – твої можливості!</p> 	<p>Немає великих істин, вони народжуються в суперечці. Навколо вирує ураган соціальних суперечностей. Важливо бути самостійним у цьому світі. Терези – це символ постійного пошуку, прагнення виробити свою позицію, уміння зробити правильний вибір у житті.</p>
3.	<p>«Принцип рейтингу»:</p> 	<p>У кожного учня своя програма розвитку, свої цілі та завдання. Кожен обирає шлях руху до успіху, який йому під силу і проявляє себе в різних життєвих ситуаціях.</p>
4.	<p>«Принцип успіху»: Реалізуй себе!</p> 	<p>Створення ситуації успіху. Головне відчуття смаку перемоги. Учитель – рівноправний партнер та консультант, який враховує інтереси кожного учня, індивідуальні здібності та потреби.</p>

комунікативної компетентності, передбачають як усну (дискусії, доповіді, презентації), так і письмову (читання, розуміння та написання різноманітних текстів) форми комунікації. Комунікативна компетентність формує одну із важливих soft skills – комунікабельність. Комунікативна технологія базується на взаємопов'язаному комплексному вивченні всіх видів мовної діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо та дозволяє усвідомити й використовувати на практиці механізми функціонування мови:

- інструментальна функція – використання мови з метою отримання інформації;
- регулятивна функція – використання мови для контролю над поведінкою людей, що оточують;
- інтерактивна функція – використання мови для взаємодії з іншими людьми;
- особистісна функція – використання мови для вираження власних почуттів та думок;
- евристична функція – використання мови для вивчення та пізнання світу;
- образна функція – використання мови для створення світу фантазій;

Рис. 1. Графічний організатор «стратегії успіху» технології проєктної діяльності

– репрезентативна функція – використання мови для передачі інформації.

Враховуючи зазначене вище, можна виокремити основні завдання, що постають перед сучасною освітою в комунікативному плані:

– сформувати в школярів уміння та навички вільно висловлювати свої думки в усному та письмовому мовленні;

– сформувати потребу постійно поповнювати свій словниковий запас;

– розвивати вміння використовувати в мовленні граматичні конструкції, що вивчаються;

– забезпечити засвоєння учнями норм (орфографічних, лексичних, граматичних) української літературної мови;

– розвивати вміння конструювати та оцінювати свої висловлювання [3, с. 10].

Комунікативна технологія передбачає функціональність навчання (діяльність учня): учень запитує; учень підтверджує свою думку; учень спонукає до дії співрозмовника за допомогою запитань, тверджень тощо; учень висловлює сумніви і створює ситуацію новизни:

– нова мовна задача,

– новий співрозмовник,

– новий предмет обговорення.

Основним способом опанування комунікативною компетенцією є різні види діяльності, саме в діяльності виникає: усвідомлення необхідності спілкування, потреба у використанні української мови, формування уявлень про мовленнєву

поведінку. Найважливішою одиницею організації та ядром процесу навчання з використанням комунікативної технології є комунікативна ситуація. За допомогою створення комунікативної ситуації встановлюється система взаємовідносин тих, хто спілкується, мотивується спілкування, презентується (подається) мовний матеріал, формуються мовні навички, розвивається активність учнів та самостійність спілкування, закріплюються комунікативні навички учнів.

Види уроків на основі комунікативної технології:

– уроки із нетрадиційними формами організації: лекція, семінар, публічний захист проєктів, залік, майстерня, учнівська конференція тощо;

– уроки, що базуються на фантазії та творчості: спектакль, колективний твір, концерт, дебати, дискусія, диспут (з наступною усною чи письмовою рефлексією);

– уроки, що імітують будь-які заняття чи види робіт: екскурсія, прогулянка, ярмарок, вітальня, подорож у минуле (майбутнє), подорож країною, інтерв'ю, пресконференція тощо;

– уроки-ігри: дидактичні, рольові, ділові, змагальні;

– уроки комплексного аналізу тексту, творча робота з ним, створення власних текстів.

Форми та прийоми роботи на уроках української мови:

– багатоаспектна робота зі словом, що передбачає звернення до різних словників, видів розбору; аналіз та підбір асоціативних рядів до

розглянутого слова; створення з його основи образотворчих і виразних мовних засобів; створення контексту для слова тощо;

- інноваційні прийоми словникової роботи: диктанти-кросворди, диктанти «з ілюстраціями», вільні диктанти тощо;

- відтворення культурного фону окремих слів та виразів;

- етимологічні коментарі, оповідання у формі «етимологічних етюдів та історій»;

- аналіз смислових відтінків значень слова в контексті;

- зіставлення українських слів зі словами та їх перекладними аналогами в інших мовах, підбір синонімів, антонімів, порівняння паронімів та омонімів та ін;

- складання тематичних словників;

- розширена робота з фразеологізмами: з прислів'ями, приказками, афоризмами, з крилатими висловами:

- створення контексту для образотворчого й виразного засобів;

- поєднання в одному реченні далеких за змістом слів;

- створення пропозицій щодо заданого початку/кінця тощо;

- поширення пропозицій шляхом запровадження різних другорядних членів, образотворчих і виразних засобів, звернень, вступних слів тощо;

- усі види аспектного та комплексного аналізу тексту;

- метод розгортання слова до тексту та згортання тексту до ключового слова (слово – словосполучення – проста пропозиція – проста, ускладнена різними синтаксичними одиницями пропозиція – складна пропозиція – мікротекст – текст);

- «кристалізація» сенсу тексту та мікротексту шляхом складання «денотатних графів», складання синквейнів («смислових анаграм», «смислових пірамід» тощо).

Дискусія як мовний жанр та форма проведення уроку. Дискусія (від лат. *discussio* – розгляд, дослідження), публічне обговорення будь-якого дискусійного питання, проблеми в бесіді, на зборах, у пресі, суперечка.

Найважливіші характеристики дискусії: публічність (наявність аудиторії) та аргументованість. Обговорюючи суперечливу проблему, у якій кожна сторона, опонуючи думку співрозмовника, аргументує свою позицію.

Уроки-дискусії сприяють розвитку мовлення, активізують розумову діяльність, прищеплюють інтерес до предмета. Уроки-дискусії формують культуру полеміки, вміння вислуховувати опонента, толерантність до іншої точки зору, і в цьому проявляється їх велика роль у навчальному процесі. Для того, щоб дискусія була результативною та педагогічно ефективною, необхідно, щоб

обрана проблема мала різні варіанти розв'язання, які заслуговують на обговорення, і щодо яких немає однозначних відповідей;

- була актуальною, гострою, важливою (для цієї групи людей, регіону чи країни загалом);

- вимагала для вирішення спільних дій, організації спільної діяльності;

- мала особистісно значущий характер (її рішення передбачає обговорення особистих пріоритетів та мотивів, що лежать в основі вибору конкретних шляхів вирішення).

Головною метою дискусії є розгляд та дослідження спірних питань, проблем, різних підходів під час аргументації суджень, вирішення завдань.

Правила підготовки до дискусії:

- Уявіть себе людиною, яка приймає відповідальне рішення, тому зважуйте кожне слово, намагайтеся бути переконливим.

- Визначте основну проблему та підберіть докази, факти для аналізу.

- Майте на увазі, що всі учасники процесу мають право на власну думку, тому поважайте чужу думку та шукайте альтернативу.

- Заздалегідь продумайте відповіді на можливі питання та варіанти рішення, які можуть стати основою для згоди учасників дискусії.

- Будьте готові до того, що вибір способів розв'язання проблеми – справа складна і не впадайте у відчай у разі невдачі.

Уроки-диспути. Диспут – це суперечка, полеміка. Якщо до якоїсь проблеми можуть бути принципово різні підходи або щодо неї існують протилежні думки, вона може стати темою уроку-диспуту. Головна цінність цього уроку в тому, що у ньому формується діалектичне мислення школярів. Але такі уроки дозволяють вирішувати й багато інших педагогічних завдань.

По-перше, вони залучають до невимушеної, живої розмови учнів і цим допомагають уникнути формалізму в знаннях. По-друге, учать висловлювати свою думку та обґрунтовувати її. По-третє, привчають до діалогу, тобто навчають заглиблюватися у доводи опонента, виявляти в них слабкі місця, ставити питання, що допомагають розкривати хибні твердження, шукати й спокійно наводити контрдокази, а це все надзвичайно важливо в сучасних умовах свободи слова та плюралізму думок. По-четверте, щоб брати участь у диспуті, потрібно знати фактичний матеріал теми, і тому до уроку-диспуту учень повторює пройдене та читає додаткову літературу. По-п'яте, уроки-диспути активно сприяють перетворенню знань на переконання.

Уроки-диспути тільки входять у практику шкіл. Теми для диспуту мають бути проблемними, які сприяють розв'язанню поставлених проблем та мають різні варіанти відповідей. Уроки-диспути краще проводити як підсумкові, але можна

проводити і вивчаючи новий навчальний матеріал. Урок-диспут можна провести у формі захисту виконаної дослідницької роботи за зразком захисту проекту з наявністю рецензентів, опонентів, публічним обговоренням та голосуванням наприкінці диспуту.

Дебати – форма організації усного діалогічного мовлення, в основі якого лежить обговорення актуальних питань соціального, літературного, філософського характеру. У процесі дебатів зіставляються різні (зокрема і протилежні) погляди, дозволяється розкрити проблему з різних позицій. Дебати можуть бути різного ступеня підготовленості, але тема, що виноситься на обговорення, має бути відома всім заздалегідь. Здійснюються дебати, зазвичай, під керівництвом учителя. Педагог викликає в учасників дебатів (учнів) бажання виступати, доводити свою думку, переконувати. Учитель підтримує контакт з учасниками дебатів, звертає їхню увагу на дотримання основних правил для тих, хто сперечається. Особливо важливо наголосити на тому, що саме вчитель спрямовує суперечку в потрібне русло, не дає учасникам відхилитися від теми, здійснює перехід до наступної теми.

Для дебатів як форми організації публічної суперечки характерні такі ознаки:

- а) наявність протилежних точок зору;
 - б) наявність учителя, який організовує дискусійне спілкування;
 - в) можлива участь третьої сторони: експертів, спостерігачів, учасників, які мають зробити свій вибір, стати на чийсь бік після закінчення дебатів.
- Головною метою дебатів є навчання культурі ведення публічної дискусії. Дебати допомагають учасникам:
- інтелектуально брати участь у житті суспільства;
 - виступати лідерами;
 - брати на себе відповідальність за збагачення своїх знань та розвиток здібностей;
 - вивчати, досліджувати та аналізувати важливі сучасні проблеми;
 - синтезувати знання;
 - злагоджено працювати в колективі;
 - уміти писати ефектні та ефективні промови та набувати навичок презентації;
 - бути критичним слухачем;

- приймати добре продумані рішення;
- розвивати сміливість та впевненість у собі.

Застосовувані технології використовуються як у навчальній, так і позанавчальній діяльності, відрізняються педагогічною новизною і відповідають сучасному освітньому запиту батьків та учнів.

Висновки та подальші перспективи в цьому напрямку. Результат впровадження педагогічних технологій – це:

- гармонійний розвиток усіх комунікативних навичок: розмовної мови, сприйняття на слух, читання, аналітичне перероблення інформації;
- подолання страху публічного виступу;
- вільне орієнтування в реальних життєвих ситуаціях;
- розширення словникового запасу;
- дотримання та застосування нової інформації в галузі комунікацій.

Отже, у ході проведеного дослідження було встановлено, що комунікативна технологія активно сприяє формуванню soft skills учнів. Комунікація завжди вбудована в будь-яку діяльність. Впровадження сучасних педагогічних технологій створюють умови для підвищення якості навчання, пізнавальної активності й формування soft skills учнів.

Перспективи подальшого пошуку передбачають створення методичного доробку (тематичні уроки-диспути, уроки-дискусії, уроки-ігри та ін.) для використання на уроках української мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання Прес, 2003. 418 с.
3. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
4. Прокопенко І., Євдокимов І. Педагогічні технології : навч. посібник. Харків : Колегіум, 2005. 244 с.
5. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І. М. Забіяка. Київ : Арій, 2007. 512 с.
6. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.
7. Янкович О., Беднарек Ю., Анджеєвська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів : навч. метод. посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. 212 с.